

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 6 juli 2004

T 3424-01

KLAGANDE

CS

Ombud och biträde enligt 1972 års rättshjälpslag: jur.kand. EU

MOTPART

ACH

Ombud: advokaten MR

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Göta hovrätt, avd. 3, dom den 29 augusti 2001 i mål T 207-00

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut.

Högsta domstolen fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen åt EU till tjugoåttatusentrettio två (28.032) kr avseende arbete.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

CS har yrkat att Högsta domstolen bifaller käromålet, att han befrias från skyldigheten att utge ersättning för rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt att han tillerkänns ersättning för rättegångskostnader där.

ACH har bestritt ändring.

CS har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Parterna har inför Högsta domstolen åberopat i allt väsentligt samma omständigheter som i hovrätten. Sakförhållandena är ostridiga mellan parterna. CS har här gett in och åberopat rättsutlåtanden av professorn emeritus Anders Agell och f.d. justitierådet Olle Höglund. I det sistnämnda utlåtandet behandlas bl.a. frågan om ACHs förvärv utgjort förskott på testamentslott. CS har inte särskilt åberopat att detta skulle vara en grund för hans talan (jfr 55 kap. 13 § rättegångsbalken).

Fråga är i målet först om CSs talan är preskriberad. Högsta domstolen finner att så inte är fallet i den mån talan grundas på ACHs försäljning av fastigheten år 1995. Detta gäller CSs första- och tredjehandsyrkanden. I andra hand har CS gjort gällande att gåvan såvitt gäller den del av fastigheten som skall anses häröra från ÅS utgör en dödsfallsgåva som i praktiken innebär en återkallelse av det inbördes testamentet varom stadgas i 10 kap. 7 § ärvdabalken. En talan om återgång av eller vederlag för gåva av en efterlevande make till nackdel för den först avlidnes arvingar får dock enligt 3 kap. 3 § ärvdabalken inte väckas sedan fem år förflutit från det gåvan mottogs, och talan på denna grund är följaktligen preskriberad. I den mån CSs talan grundas på att BS genom gåvan skulle ha gått förlustig sin rätt enligt testamentet, såsom föreskrivs i 10 kap. 7 § ärvdabalken, skulle den ha väckts inom tio år från det gåvan mottogs och den är då också preskriberad (jfr Walin, Ärvdabalken, 5 uppl. 2000, s. 261).

Som hovrätten funnit har BS på grund av det inbördes testamentet erhållit kvarlåtenskapen efter ÅS med fri förfoganderätt (jfr NJA 1983 s. 628). Detta innebär att hon under sin livstid har kunnat fritt förfoga över egendomen men inte har ägt att testamentariskt förordna om den. Hon har alltså kunnat avyttra fastigheten till vem hon ville och på vilka villkor som helst.

CS har i första hand gjort gällande att ACH varit redovisningsskyldig gentemot honom för sin försäljning på grund av att hennes förvärv var ogiltigt eftersom det utgjorde en skenhandling i syfte att kringgå det inbördes testamentet samt att hon inte vid försäljningen var i god tro. Som hovrätten funnit framkommer emellertid inte något i utredningen som ger vid handen att gåvan haft det angivna syftet eller tillkommit för skens skull. Någon skyldighet för ACH att på denna grund utge ersättning till CS föreligger alltså inte.

I tredje hand har CS gjort gällande att ACH uppsåtligen eller vårdslöst orsakat honom skada som avses i 12 kap. 9 och 10 §§ ärvdabalken. ACH kan inte anses vara en sådan nyttjanderättshavare som avses i den förstnämnda paragrafen. Den andra åberopade bestämmelsen avser endast legatarie som tillskyndar efterföljande testamentstagare till samma legat skada. Emellertid har ACHs förvärv av fastigheten inte skett på grund av legat. Inte heller på denna grund föreligger alltså någon skyldighet för ACH att utge ersättning till CS.

Överklagandet kan således inte vinna bifall.

EU har yrkat ersättning för arbete med 8.032 kr och för utlägg avseende två rättsliga utlåtanden med 34.393 kr. Kostnaden för sådana utlåtanden kan emellertid inte lagligen ersättas som utlägg. I den mån utlåtandena kan anses ha varit erforderliga får kostnaderna i stället beaktas vid bestämmande av biträdets ersättning för arbete. (Se NJA 1997 s. 629). I detta fall bör hänsyn tas till utlåtandena på så

sätt att ersättningen för arbete bestäms till 28.032 kr.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Munck (skiljaktig), Thorsson (referent),
Regner, Nyström (skiljaktig) och Calissendorff
Föredragande revisionssekreterare: Elserth

HÖGSTA DOMSTOLEN

Bilaga till

Mål nr

PROTOKOLL

T 3424-01

2004-06-15

Justitieråden Munck och Nyström är av skiljaktig mening i själva saken på sätt framgår av följande yttrande.

”På de av majoriteten angivna skälen finner vi att ACH inte har någon skyldighet att utge ersättning till CS på den grunden att hennes förvärv av fastigheten skulle ha utgjort en skenhandling eller varit att jämställa med en gåva för dödsfalls skull.

Ett inte ovanligt fall är att makar i ett inbördes testamente förordnar att den av dem som överlever den andre skall erhålla den avlidnes egendom med fri förfoganderätt (eller ”full äganderätt”) samt att vissa legat skall utgå efter bådas död. Att den efterlevande i det fallet inte genom testamente kan förfoga över sådan kvarlåtenskap från den först avlidne som omfattas av legaten är klart. Frågan om den efterlevande under sin livstid kan sätta legaten ur spel genom att sälja eller skänka bort egendomen (jfr NJA 1983 s. 628) eller skall anses vara underkastad en begränsning i detta hänseende blir däremot beroende av en tolkning av testamentet. I det förra fallet tillträder den efterlevande även den kvarlåtenskap som omfattas av legaten med sådan rätt som avses i 3 kap. ärvdabalken medan den efterlevande i det senare fallet med avseende på den egendomen blir underkastad de principer som gäller i fråga om successiva legat enligt 12 kap. 10 § ärvdabalken jämförd med 9 § samma kapitel.

Enligt makarna Hs testamente skulle den av makarna som överlevde den andre med full äganderätt bekomma all den avlidnes kvarlåtenskap och all kvarlåtenskap efter båda makarnas död tillfalla BSs dotter ACH. I fråga om den i ÅSs giftorättsgods ingående fastigheten innehåller testamentet noggranna föreskrifter som ger ÅSs anförvanter ett slags villkorad rätt till sekundosuccession för det fall ACH inte skulle behålla fastigheten, och testamentet vilar i detta avseende uppenbart på förutsättningen att fastigheten skulle ingå i kvarlåtenskapen efter den sist avlidna av makarna S. Testamentet måste med hänsyn härtill ges den tolkningen att BSs fria förfoganderätt inskränkts på det sättet att hon inte fick förfoga över den i ÅSs kvarlåtenskap ingående delen av fastigheten så att den rätt som tillerkänts dennes anförvanter åsidosattes. BS har sålunda inte ägt att vare sig avyttra fastigheten till utomstående, genom särskild rättshandling befria ACH från de i testamentet föreskrivna villkoren eller skänka fastigheten till henne utan motsvarande villkor. ACH kände vid gåvotillfället ostridigt till innehållet i testamentet och kan därför inte grunda en befrielse från de berörda villkoren på gåvan.

Däremot kan testamentet inte anses ha hindrat BS från att skänka fastigheten till ACH som ett slags förskott på ACHs testamentslott, men under sådana omständigheter måste testamentet, i fråga om den del av fastigheten som härrör från ÅS, innebära att hon underkastades samma villkor som om hon erhållit fastigheten först efter BSs död.

Vad som nu har sagts har inte avseende på den del som kan anses härröra från BS; över den delen av fastigheten måste hon anses ha kunnat fritt disponera.

Eftersom den rätt som tillkommit CS kunnat göras gällande först efter ACHs försäljning av fastigheten är hans anspråk i enlighet med 16 kap. 4 § är vdabalken inte preskriberat.

Frågan vilken skada som CH med denna utgångspunkt har tillfogats genom ACHs försäljning av fastigheten bör inte prövas av Högsta domstolen som första instans. Målet bör därför enligt vår mening återförvisas till hovrätten för fortsatt handläggning.

På grund av det anförda förklarar vi att ACH i fråga om den del av fastigheten som härrör från ÅS varit underkastad de i testamentet föreskrivna villkoren samt visar målet åter till hovrätten för fortsatt behandling.”